

Levensbeschouwelijke en morele vorming in de hogeschoolopleidingen en in de lerarenopleiding in het bijzonder

Standpunt van de Erkende Instantie rooms-katholieke Godsdienst

De Belgische bisschoppen zijn de eindverantwoordelijken voor het godsdienstonderwijs¹. Concreet mandateren zij hiertoe in Vlaanderen voor de inspectie en begeleiding van het vak r.-k. godsdienst de Erkende Instantie rooms-katholieke godsdienst², verder te noemen E.I., terwijl zij zelf optreden als bevoegde instantie voor de voordracht van godsdienstleerkrachten in hun eigen bisdom³.

Leden van de Erkende Instantie zijn: Mgr. P. Van den Berghe, voorzitter, de directeur-generaal van het VSKO, de Vlaamse vicarissen voor onderwijs. Ook zijn er twee technische adviseurs: de secretaris-generaal voor het VVKBaO en de directeur van de Interdiocesane Dienst voor het Katholiek Godsdienstonderwijs.

Eén van de opdrachten van de E.I. is het bepalen van de voorwaarden die vereist of voldoende geacht worden om godsdienstondericht te mogen verstrekken. Daarnaast is de E.I. ook verantwoordelijk voor het opstellen van de leerplannen, het toezicht op de gebruikte handboeken en de concrete lespraktijk⁴.

Wat de instellingen voor hoger onderwijs betreft is de opdracht van de E.I. minder gepreciseerd. Algemene regel is: de bisschop is verantwoordelijk voor het vak r.-k. godsdienst op elk niveau en waar dit ook onderwezen wordt⁵. Voor de departementen lerarenopleiding is de decreetgever heel duidelijk: de inhoud van de levensbeschouwelijke vakken valt onder het rechtstreekse inspectietoezicht verbonden aan de rooms-katholieke godsdienst⁶.

In alle hogeschoolopleidingen gebeurt de aanstelling van een lector 'godsdienst' weliswaar door het hogeschoolbestuur maar 'in consensus' met de gemandateerde namens de bisschop⁷. Ook bij de naamswisseling van 'godsdienst' (of aanverwante benamingen) naar Religie Zingeving en Levensbeschouwing (RZL) wil men deze procedure van aanstelling uit het hogeschooldecreet bewaren. Dit ligt in de lijn van het opzet van het vak RZL dat juist de dialoog wil voeren tussen de plurale samenleving en het christelijk mens- en wereldbeeld⁸. Trouwens, in katholieke

---

¹ Wetboek van canoniek recht, canones 804, 805, 806; Belgische Grondwet, artikelen 19 en 21.

² Decreet van 1 december 1993, betreffende de inspectie en de begeleiding van de levensbeschouwelijke vakken, (B.S. 21 december 1993).

³ Decreet van 27 maart 1991, betreffende de rechtspositie van sommige personeelsleden van het gesubsidieerd onderwijs en de gesubsidieerde centra voor leerlingenbegeleiding (B.S. 25 mei 1991), artikel 4 § 3; Decreet van 27 maart 1991 betreffende de rechtspositie van bepaalde personeelsleden van het gemeenschapsonderwijs, (B.S. 25 mei 1991), artikel 17 § 5.

⁴ Decreet van 1 december 1993, artikelen 6 en 8.

⁵ Zie voor een bevestiging van deze regel: Arresten Raad van State, afdeling administratie, Arrest Van Grembergen (29 april 1975) en Arrest Van Peteghem (20 december 1985).

⁶ Decreet van 1 december 1993, artikel 2.

⁷ Decreet van 13 juli 1994, betreffende de hogescholen in de Vlaamse Gemeenschap (B.S. 31 augustus 1994), artikelen 116 § 2 en 77 § 7.

⁸ Zie o.m. Associatie K.U. Leuven, Werkgroep Levensbeschouwelijk Profiel: *Organisatie van het levensbeschouwelijk onderwijs aan hogeschool en universiteit*; Profiel van de opleidingsonderdelen RZL: "De finale doelstelling kan dan als volgt omschreven worden: de opleidingsonderdelen RZL

instellingen is de christelijke geloofstraditie funderend bij de realisatie van de eigen hogeschoolopdracht.

RZL in de hogeschoolopleidingen

Aanvaard is dat het vormend vak RZL (of aanverwante benaming) effectief zou gegeven worden in alle opleidingen en dit voor minstens drie studiepunten. Er werd evenwel meermaals gesteld dat dit minimum geenszins mag beschouwd worden als een maximum. Ook werd uitdrukkelijk gevraagd dat de invoering van RZL niet zou worden aangegrepen om de contacturen en studiepunten verbonden aan dit levensbeschouwelijk vak te reduceren⁹.

Wij menen dat de studenten in alle opleidingen dienen gevormd te worden om kritisch te kunnen reflecteren over mens en samenleving. In katholieke hogescholen is het christelijk denken hierbij een bron van inspiratie, confrontatie en een oproep om eigen discipline te toetsen aan de criteria van welzijn voor mens en maatschappij. Dit is m.a.w. de ethische en levensbeschouwelijke dimensie verweven doorheen alle aangeboden opleidingen. Een eenzijdige verabsolutering van criteria van rentabiliteit en efficiëntie die onze maatschappij zo vaak kenmerken, is strijdig met en zelfs een bedreiging van het christelijk ethische denken.

In elke opleiding van de katholieke hogeschool vormt de dialoog met het christelijke mens- en wereldbeeld een niet te onderschatten meerwaarde. Opleidingen binnen de katholieke hogeschool zijn aldus niet neutraal of waarde vrij. Hierin onderscheidt zich de katholieke hogeschool van andere. Het vak RZL (of aanverwante benaming) mag dan ook niet gezien worden als een geïsoleerd opleidingsonderdeel maar als funderend voor het geheel van elke opleiding.

- In expliciete dialoog met het christelijk mens- en wereldbeeld dient er binnen de technisch-wetenschappelijke sector ruimte te zijn voor de kritische reflectie over de waarde en de relativiteit van de eigen discipline. Een eenzijdig

---

beogen vanuit het inzicht in het plurale levensbeschouwelijke karakter van het menselijke spreken, denken en handelen, én in dialoog met het waardevolle en veelzijdige christelijke gedachtegoed, zich rekenschap te geven van het eigen levensbeschouwelijke profiel. Dit impliceert het wekken, voeden en ondersteunen van een attitude van levensbeschouwelijke bedachtzaamheid en van de bekwaamheid tot levensbeschouwelijke communicatie”.

⁹ *Ibidem*: de associatie besliste “dat uiterlijk vanaf het academiejaar 2004-2005 in elke opleiding die in de Associatie wordt georganiseerd, minstens één opleidingsonderdeel *Religie, zingeving en levensbeschouwing* met minimaal 3 studiepunten als plichtvak wordt aangeboden, bij voorkeur in een finaliteitsjaar, opgevat zoals hierboven in het profiel beschreven; en dit naast (en niet in de plaats van) andere reflectievakken, zoals ethiek, deontologie en filosofie” Zie verder Associatie K.U. Leuven, Werkgroep Levensbeschouwelijk Profiel: *Enige toelichtingen bij de implementatie van RZL in de Associatie K.U. Leuven*: “Dit betekent:

- *minstens één opleidingsonderdeel van minstens 3 studiepunten*: De ‘minstens’-omschrijving impliceert in geen geval dat levensbeschouwelijk onderwijs beperkt zou moeten worden tot één opleidingsonderdeel van 3ptn, wel dat dit het strikte minimum is, ook op deze plaatsen waar op dit ogenblik geen levensbeschouwelijk onderwijs gegeven wordt. Het zou jammer, en volstrekt tegen de geest van het RZL-voorstel, zijn dat het RZL-project aangegrepen wordt om een reductie in het levensbeschouwelijk onderwijs te bewerkstelligen. RZL kan als formule in principe ieder jaar, en voor meer dan drie studiepunten aangeboden worden.
- *naast andere reflectievakken*: het is zeker niet de bedoeling om vakken als ethiek, deontologie en filosofie te verdringen, al is het natuurlijk wel zo dat een aantal van deze vakken vroeger uitdrukkelijk levensbeschouwelijke vakken waren en doorheen de jaren ‘ont-eigend’ zijn”.

technische benadering van mens en maatschappij leidt immers tot een versmalling van het mens- en maatschappijbeeld.

- Economische richtingen dienen zichzelf te bevragen over een mensbeeld dat enkel steunt op pure berekening en winstbejag. Zo kan bijvoorbeeld de voorkeursoptie voor de arme en zwakkere in een economisch gedirigeerde wereld vanuit de christelijke geloofstraditie niet uit het oog worden verloren.
- De culturele sector wil uitdrukking zijn van de creativiteit van de mens in zijn zoektocht naar zingeving. In dialoog met de christelijke verhalentraditie krijgen studenten lichtbakens aangereikt om in deze creatieve zoektocht naar zin en waarheid een eigen oriëntatie te vinden.
- Meer bepaald in de opleidingen van gezondheidszorg en sociaal-agogisch werk is levensbeschouwelijke en morele vorming funderend bij elk professioneel handelen. Omgaan met mensen vraagt immers om een open, eerlijk en respectvol optreden. Alhoewel dit uiterst minimaal te noemen is, kan hierbij de scholing in de kennis van het christelijk geloof (en ook de verhouding tot andere levensbeschouwingen) geenszins als opleidingsonderdeel ontbreken. Zo worden zij die werkzaam zijn in de sector van de gezondheidszorg vaak geconfronteerd met zingeving- en geloofsvragen. In die zin zou het onverantwoord zijn mocht een verplegende niets begrijpen noch van het geloof van zijn patiënt noch van zijn vragen om rituelen en sacramenten (verzoening, communie, ziekenzalving).

RZL en godsdienst in de lerarenopleidingen

Vooraf de hogescholen leiden mensen op voor het onderwijs. Zeer velen komen terecht in het katholiek basis- en/of secundair onderwijs en/of volwassenenonderwijs en/of praktijklector in het hoger onderwijs. Het lijkt een evidentie dat de ‘afnemers’ van de afgestudeerden verenigd onder de koepel van het VSKO en meer bepaald in de diverse verbonden VVKBaO (Vlaams Verbond voor Katholiek Basisonderwijs), VVKBuO (Buitengewoon Onderwijs), VVKSO (Secundair Onderwijs), VVKHO (Hoger Onderwijs) en VDKVO (Dienst Katholiek Volwassenenonderwijs) hun verwachtingen kunnen uitdrukken bij het opstellen van de opleidingsprogramma’s. Deze dialoog kan de wederzijdse opdracht om kwaliteitsvol onderwijs te verstrekken, enkel verhogen.

Het VSKO wil haar opdrachtverklaring realiseren vanuit een eigen opvoedingsproject. Het vak Rooms-katholieke godsdienst wordt hierbij ingebed in het ganse onderwijsgebeuren. De waarde van dit vak komt ten volle tot uiting als het verwoording en verdichting wordt van ervaringen uit het concrete schoolleven van elke dag. Hierin onderscheidt zich het katholiek onderwijs van de andere onderwijsverstrekkers.

Het VVKBaO en VVKBuO verwachten dat hun toekomstige leerkrachten voldoende geschoold en gevormd zijn in het christelijk denken. Zoals trouwens voor alle andere vakken (of leerdomeinen) prefereren zij dat de klastitularis zelf het vak godsdienst verstrekt als geïntegreerd deel van het ganse leertraject. Evenwel zijn er situaties waarin deze beleids optie omwille van diverse redenen niet kan gerealiseerd worden. Desgevallend dient gezocht te worden naar een oplossing.

Concreet betekent ‘voldoende scholing’ binnen de lerarenopleiding voor de Erkende Instantie het volgende: tijdens de opleiding tot leerkracht basisonderwijs (kleuter en

lager) worden telkenjare drie studiepunten voorzien voor het vak rooms-katholieke godsdienst. Dit vak dat opleidt om godsdienst te onderrichten kan dus niet vervangen worden door het vak RZL dat eigenlijk een andere doelstelling heeft. RZL wordt immers omwille van de levensbeschouwelijke en morele vorming van de student zelf naast en niet ter vervanging van godsdienst georganiseerd. Het vak rooms-katholieke godsdienst is dan gericht op het verwerven van een vakinhoudelijke en vakdidactische competentie.

Bovendien worden – zoals vroeger reeds door de E.I. uitgedrukt – voor het vak godsdienst in de lerarenopleiding evenveel contacturen voorzien als verhoudingsgewijs voor andere opleidingsonderdelen¹⁰. De E.I. verwacht dan ook deze concretisatie voor het vak godsdienst voor onderwijskrachten in het basisonderwijs. Hieraan dient voldaan te worden om een mandaat te kunnen ontvangen voor het geven van godsdienstles.

Dit geldt evenzeer voor het geven van het vak rooms-katholieke godsdienst in de andere onderwijsnetten. Andere netten opteren evenwel vanuit de opgelegde neutraliteit van de leerkracht basisonderwijs voor aparte leerkrachten godsdienst (leermeesters godsdienst)¹¹.

Voor het VVKSO, VVKBuSO en VDKVO zijn vorming in de christelijke levensbeschouwing noodzakelijk voor toekomstige leerkrachten. Deze opleiding is aanzet om het eigen opvoedingsproject van het katholiek onderwijs te kunnen begrijpen en er de volle rijkdom van te ontdekken. Meer nog, leerkrachten worden verwacht zich daadwerkelijk te engageren voor dit project. Evenzeer is de kennis van het christelijke denken noodzakelijk om de eigen benadering van de diverse vakinhouden te begrijpen. Binnen het katholiek onderwijs zijn vakken immers nooit neutraal of waarde vrij. Bij elk vak wordt aldus ruimte gecreëerd voor de ethische en levensbeschouwelijke dimensie. Juist daarom kiest het katholiek onderwijs voor eigen leerplannen. Het christelijk opvoedingsproject kan aldus niet gereduceerd worden tot het voorzien van lessen rooms-katholieke godsdienst. Dit zou een pijnlijke verarming zijn en een uitholling van het christelijk opvoedingsproject. De nieuwe leerplannen voor het vak godsdienst opteren uitdrukkelijk voor openheid naar en verbondenheid met andere vakinhouden, andere levensbeschouwingen, het ganse onderwijsgebeuren. Vanuit deze optiek is het duidelijk voor de Erkende Instantie dat de christelijke levensbeschouwing, zoals in elke hogeschoolopleiding, de grondslag vormt van het vak RZL, zeker in de opleiding van elke leraar secundair onderwijs – groep 1. Gezien het belang van deze vormende component kiest de Erkende Instantie voor het voorzien van driemaal drie studiepunten binnen deze concrete opleiding. In het derde jaar is het verwerven van kennis van het christelijk opvoedingsproject in dialoog met andere opvoedingsprojecten een te verantwoorden verwachting voor leerkrachten die solliciteren in het katholiek onderwijs.

Een bijzondere groep kandidaten vormen zij die het optievak ‘godsdienst’ als opleidingsonderdeel met lesbevoegdheid kiezen. Voor hen gelden uiteraard dezelfde opleidingscriteria als voor de andere optievakken. Het aantal contacturen dient ook hierbij evenredig te zijn met deze voorzien bij gelijkaardige opleidingsonderdelen.

---

¹⁰ Erkende Instantie rooms-katholieke Godsdienst Uitvoeringsnota 3, april 1997, Het vak godsdienst in het katholiek hoger onderwijs. Studiegebied: onderwijs. Beslissing van de vicarissen onderwijs van de Vlaamse bisdommen.

¹¹ Decreet van 25 februari 1997, basisonderwijs (B.S. 17 april 1997), artikel 62 § 2, 5°.

Tenslotte is het duidelijk dat het optievak 'godsdienst' geenszins het algemeen-vormende vak RZL vervangt.

Slotbemerking

De Erkende Instantie wil het vak RZL ten volle waarderen als algemeen levensbeschouwelijke en morele vorming waarbij de dialoog met het christendom vooropstaat. Deze levensbeschouwing is vertrekbasis zowel voor het vak RZL als voor de identiteit van de katholieke hogeschool.

Wat de lerarenopleiding betreft dient een duidelijk onderscheid gemaakt te worden tussen de eigen benadering van het vak godsdienst en het vak RZL. Beide vakken hebben een eigen inhoud, doelstelling en benadering die niet zomaar uitwisselbaar zijn. Binnen de lerarenopleiding wenst de Erkende Instantie aldus mogelijke begripsverwarring tussen godsdienst en RZL te voorkomen.

Erkende Instantie rooms-katholieke Godsdienst
Brussel, 19 maart 2004